Ka inovativnom i održivom obrazovanju u osnovnim školama

ALEKSANDRA M. KOVAČEVIĆ, Osnovna škola „Slobodan Bajić Paja“, Pećinci
ZORAN P. PENDIĆ, Razvojni centar SITS, Beograd

Pregledni rad
UDC: 373.3/4:502.131.1
DOI: 10.5937/tehnika2005665K

Jedno od najvažnijih ljudskih prava je pravo na kvalitetno obrazovanje za sve. Ono je ugrađeno u temelje misije UNESCO-a i sadržano je u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija od 10. decembra 1948. godine i mnogim drugim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima. Ujedinjene nacije su definisale prioritete za razvoj ljudske civilizacije do 2030. godine u vidu 17 ciljeva ciljeva održivog razvoja. Obrazovanje je četvrti element ovog skupa ciljeva, jer je nepobitna činjenica da samo obrazovano društvo sposobno da reši probleme usmerene na postizanje svih ciljeva. Posebno je važno osnovno obrazovanje koje stižu deca u osnovnim školama, jer od kvaliteta ovog obrazovanja u mnogome zavisi uspešnost celovitog sistema formalnog i neformalnog obrazovanja jedne države. Ono je istovremeno i početak maratona celoživotnog obrazovanja. Ne smemo da zaboravimo da ovo obrazovanje u velikoj meri zavisi i od kvaliteta predškolskog obrazovanja dece i uključenja njihovih roditelja u proces ranih faza obrazovanja. U radu će biti naše viđenje inovativnog i održivog obrazovanja u osnovnim školama, kao i predlozi za stalno podizanje kvaliteta ovog obrazovanja u skladu sa zahtevima odgovarajućih međunarodnih standarda i prihvaćenog svetskog, ali i našeg, iskustva u osnovnom obrazovanju.

Ključne reči: osnovno obrazovanje, osnovne škole, daci, učitelji, roditelji

1. UVOD

Srbija je još uvek u tranziciji, koja je otpočela 2000-te godine kada su se stekli osnovni preduslovi za njeno sprovođenje. Smatra se da su zemlje koje su 2004. godine ušle u EU odavno uspešno završile tranziciju, dok tranzicija u Srbiji nikako da se završi. Vidimo da je Srbija doživela punoletstvo ekonomske tranzicije.

Tri značajne reforme koje se kod nas u procesu tranzicije odvijaju: privredna, u obrazovanju i u zdravstvu, ne smeju da se posmatraju autonomno, jer je njihova povezanost velika. Autonomno posmatranje ovih reformi moglo bi da dovede do toga da reforme budu manje uspešne ili čak neuspešne. To bi sa svoje strane moglo da dovede do značajnog produženja procesa tranzicije.

Ove tri reforme možemo predstaviti kao tronožac, koji pruža stabilnu osnovu jedino ako sve tri noge čvrsto stoje na zemlji.

Obrazovanje je po našem mišljenju, ako možemo tako da kažemo, najvažnija noga pomenutog tronožca. Dobar sistem obrazovanja je temelj dobre privrede i dobrog zdravstvenog sistema.

Celovit sistem obrazovanja obuhvata [9, 10]:

- formalni sistem obrazovanja (osmišljen školski sistem u užem smislu) i
- neformalni sistem obrazovanja.

Formalni sistem obrazovanja obuhvata [9]: predškolsko obrazovanje (skup programa obrazovanja različitih oblika); osnovno obrazovanje (obavezno) (fleksibilan skup obrazovnih programa); razučeni sistem srednjoškolskog obrazovanja (opšte obrazovanje, različite vrste stručnog obrazovanja); univerzitetsko i ne-univerzitetsko visoko i više obrazovanje (različiti nivoi zahtevanog prethodnog znanja/veština); razučene oblike poslediplomskog obrazovanja (specijalizacija, magistarske i doktorske studije); stalno (permanentno) posleuniverzitetsko obrazovanje.

Neformalni sistem obrazovanja obuhvata [9]: obrazovanje i vaspitanje u porodici; osnovno obrazovanje odraslih; profesionalno obrazovanje odraslih (dokvalifikacije, prekvalifikacije, inovacije znanja, nova znanja); stalno obrazovanje/obučavanje zaposlenih u organizaciji; obrazovno-naučne centre za transfer novih

Adresa autora: Aleksandra Kovačević, Osnovna škola „Slobodan Bajić Paja“ Pećinci, Školska 8a, Pećinci
e-mail: kovacevialeksandra@gmail.com
Rad primljen: 03.09.2020.
Rad prihvaćen: 10.09.2020.

tehnologija u privredu/vanprivredu i reinženjering znanja/veštine zaposlenih u privredi/vanprivredi.

Dakle, sistem obrazovanja u bilo kojoj državi treba shvatati kao simbiozu formalnog i neformalnog sistema obrazovanja. Ova simbioza vodi ka stvaranju društva koje uči, koje karakterišu [9]:

- fleksibilni programi obrazovanja,
- funkcija obrazovanja koja podržava koncept doživotnog obrazovanja svakog člana društva preko različitih vidova obrazovanja.

Da bismo potkrepili značaj dobro utemeljeno sistema obrazovanja pomenućemo i pojam „DRUŠTVO 5.0“. Pojam je nastao u Japanu 2016. godine i nalazi se u Petom osnovnom planu nauke i tehnologije, koji je Kabinet ureda Japana pripremio te godine. Kabinet je u Planu predložio DRUŠTVO 5.0 kao nastavak informacionog društva.

DRUŠTVO 5.0 je super pametno društvo u kojem nove tehnologije integrišu sajber (kibernetički) prostor i fizički prostor kako bi ljudima donele prosperitet. DRUŠTVO 5.0 je zasnovano na izvrsnom sistemu obrazovanja i obrazovanim ljudima.

A temelj izvrsnog sistema obrazovanja je osnovno obrazovanje. U razvijenim zemljama decu od malena uče praktičnim stvarima, ne opterećuju ih nepotrebnim činjenicama.

Realizacija kvalitetnog osnovnog obrazovanja upravo je imperativ danas, kada se svet bori sa virusom SARS-CoV-2 i kada je Svetska zdravstvena organizacija (SZO) zvanično proglasila 11. marta 2020. godine globalnu pandemiju korona virusa. Za široke narodne mase SZO za teški akutni respiratorni sindrom koronavirus 2 (SARS-CoV-2) koristi popularane naziv virus COVID-19 ili COVID-19 virus.

Takođe, Ujedinjene nacije su definisale prioritete za razvoj ljudske civilizacije do 2030. godine u vidu 17 ciljeva održivog razvoja, pri čemu je četvrti element ovog skupa – obrazovanje.

U ovom radu ćemo se baviti primenom menadžment sistema u obrazovanju, koji su zasnovani na odgovarajućim međunarodnim standardima, kao i sledećim temama u okviru osnovnog obrazovanja: kako povisiti kvalitet obrazovanja u osnovnoj školi; stvaranje i razvijanje radnih navika kod dece koja su pošla u školu radi uspešnosti u školi; uloga učitelja/nastavnika u savremenoj osnovnoj školi; dobra praksa u obrazovanju u osnovnoj školi, zasnovana na dugogodišnjem iskustvu prvog autora ovog rada; osnovna načela doktrina velikana dečijeg vaspitanja i obrazovanja.

O temama: uloga učitelja/nastavnika u savremenoj osnovnoj školi i osnovna načela doktrina velikana dečijeg vaspitanja i obrazovanja, autori ovog rada

detaljnije će pisati u narednih radovima iz oblasti osnovnog obrazovanja.

Napominjemo da je sva literatura navedena u ovom radu [1-56] dostupna u elektronskom obliku. Literatura [1-10] odnosi se na menadžment sisteme u obrazovanju, [11-42] – na unapređivanje kvaliteta obrazovanja u osnovnim školama, a [43-56] – na velike obrazovanja i vaspitanje dece.

2. MENADŽMENT SISTEMI U OBRAZOVANJU

Integrirani menadžment sistem (IMS) je jedinstven sistem projektovan za upravljanje višestrukim aspektima poslovanja neke organizacije u skladu sa međunarodnim menadžment standardima, kao što su: ISO 9001:2015 – Sistemi menadžmenta kvalitetom – Zahtevi; ISO 14001:2015 – Sistemi menadžmenta životnom sredinom – Zahtevi sa uputstvom za korišćenje; ISO 45001:2018 – Sistemi menadžmenta bezbednošću i zdravljem na radu – Zahtevi sa uputstvom za korišćenje.

Pomenuti osnovni menadžment standardi su univerzalni – odnose se na sve sektore (privreda, obrazovanje, zdravstvo). U obrazovanju se pored standarda ISO 9001:2015 koristi međunarodni menadžment standard za obrazovanje ISO 21001:2018 [1, 2].

Ove osnovne međunarodne menadžment standarde treba smatrati moćnim alatom za postizanje ciljeva održivog razvoja u obrazovanju.

Obrazovne organizacije bi po pravilu morale da imaju uspostavljen IMS, jer rade u okruženju, koje zahteva: kvalitet, bezbednost, performanse, efektivnost i efikasnost. Za poslovanje ovih organizacija u vanrednim situacijama, kao što je ova vezana za pandemiju usled delovanja virusa COVID-19, posebno su važni i standardi: ISO 22320:2018–Bezbednost i otpornost – Menadžment vanrednim situacijama – Smernice za odgovor na incident (Security and resilience – Emergency management – Guidelines for incident management); ISO 22301:2019–Bezbednost i otpornost – Sistemi menadžmenta kontinuitetom poslovanja – Zahtevi (Security and resilience – Business continuity management systems – Requirements).

Treba istaći da na kvalitet i dostupnost obrazovanja utiču mnogi faktori, kao što su [1, 2, 6]:

- usklađenost obrazovanja sa potrebama učenika i društva;
- infrastruktura obrazovne organizacije;
- naučna i metodološka podrška obrazovnom procesu;
- kompetentnost nastavnika i menadžera obrazovne organizacije;
- orijentacija obrazovne organizacije na neprekidno unapređivanje delatnosti;

- društvena odgovornost obrazovne organizacije za uticaj njenih aktivnosti na društvo, ekonomiju i životnu sredinu;
- dostupnost i jednake mogućnosti za obrazovanje za sve kategorije ljudi;
- sposobnost obrazovne organizacije za stalno poboljšavanje obrazovnih procesa i obezbeđivanje usaglašenosti sa zahtevima učenika/studenata i ostalih zainteresovanih strana;
- sposobnost obrazovne organizacije da kreira i održava etičko i profesionalno unutrašnje okruženje;
- bezbednost/sigurnost funkcionisanja obrazovne organizacije u svim aspektima delatnosti uzimajući u obzir sve faktore unutrašnjeg i spoljašnjeg okruženja.

Obrazovne organizacije u Srbiji koje mogu da koriste i koje bi trebalo da koriste međunarodni standard ISO 21001:2018 su:

- predškolske ustanove,
- osnovne škole (niži/viši razredi)
- srednje škole (zanatske, stručne, gimnazije),
- visoke škole (više škole; akademije strukovnih studija; fakulteti univerziteta: osnovne, master-/magistarske i doktorske studije)
- obrazovanje odraslih,
- škole za specijalno obrazovanje i obuku,
- centri za podučavanje ili obuku,
- organizacije za obuku,
- obrazovne organizacije unutar veće organizacije kojoj osnovna delatnost nije obrazovanje, kao što su npr. odeljenja za profesionalnu obuku u privrednim organizacijama,
- konsultanti i pružaoci neformalnih obrazovnih usluga.

ISO 21001 je samostalan standard menadžment sistema, koji je u potpunosti usklađen sa drugim ISO menadžment standardima, kao što su ranije pomenuti standardi ISO 9001, ISO 14001... Ovaj standard je zasnovan na Demingovom Plan (Planiraj) – Do (Uradi) – Check (Proveri) – Act (Unapredi) (PDCA) ciklusu (krugom), omogućavajući obrazovnim organizacijama da uspostave kvalitetan, inovativan i fleksibilan sistem obrazovanja.

Najvažnije potencijalne koristi za organizaciju koja primenjuje sistem menadžmenta obrazovnom organizacijom (SMOO) zasnovan na ovom međunarodnom standardu su [1-5, 9, 10]:

- vizionarsko vođstvo (liderstvo);
- bolje usklađivanje obrazovne misije, vizije, ciljeva i akcionih planova;
- naglasak na zadovoljstvu učenika/studenata i ostalih korisnika obrazovnih usluga;

- procesni pristup u sprovođenju obrazovnih aktivnosti;
- stalno unapređivanje svih obrazovnih procesa;
- donošenje odluka zasnovanih na dokazima;
- kvalitetno i održivo obrazovanje;
- personalizovanje učenje i efikasniji odgovor na posebne obrazovne potrebe;
- adekvatni alati za ocenjivanje;
- vidljivo povećanje efikasnosti i efektivnosti;
- podsticanje izvrsnosti i inovacija;
- povećanje kredibiliteta obrazovne organizacije;
- stalno osavremenjivanje potrebne infrastrukture (sistem objekata, opreme i usluga potrebnih za rad obrazovne organizacije) i radnog okruženja obrazovne organizacije;
- društvena odgovornost obrazovne organizacije;
- uzajamno korisna saradnja sa svim zainteresovanim stranama;
- etičko ponašanje;
- sigurnost i zaštita podataka;
- razmišljanje na bazi rizika;
- analiza opasnosti i upravljanje rizicima [1,2,7].

Rad je, kao što je istaknuto u naslovu, posvećen inovativnom i održivom obrazovanju u osnovnim školama.

Najpre treba da istaknemo da škola za uspostavljanje SMOO ne mora da angažuje profesionalne konsultantske organizacije. Potrebno je nabaviti standard SRPS ISO 21001:2018 u našem Institutu za standardizaciju i formirati tim sastavljen od iskusnih nastavnika koji treba da prouči standard i započne njegovo postepeno uvođenje uz učešće čitavog nastavnog kolektiva. Bilo bi korisno da se u pomenuti tim uključe i pojedini roditelji koji imaju iskustvo sa primenom menadžment sistema u svojim organizacijama.

A odlično bi bilo da Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja prepozna značaj pomenutog standarda i da formira Sektor za kvalitet u obrazovanju, koji bi promovisao primenu standarda SRPS ISO 21001:2018 i drugih međunarodnih menadžment standarda u obrazovanju i obezbeđivao sertifikaciju sistema menadžmenta u obrazovnim ustanovama sertifikacionih tela dopunski akreditovanih i od strane Ministarstva. To ne bi bilo ništa novo, jer je svojevremeno jedan takav projekat započet, ali je zbog svih turbulentnih dešavanja u Srbiji i regionu nažalost prekinut.

Moramo još jednom da istaknemo da međunarodni standard ISO 21001: 2018 treba posmatrati kao jedan od izuzetno važnih alata za postizanje ciljeva održivog razvoja čovečanstva. Za njegovu široku primenu u obrazovnim organizacijama osnovno je:

- Organizovati adekvatnu obuku nastavnika i drugih zaposlenih (najvažnije);
- Po potrebi, angažovati dokazane specijaliste/konsultante iz oblasti menadžment sistema;
- Stvoriti mehanizam za nezavisnu procenu usaglašenosti uspostavljenog SMOO sa zahtevima ISO 21001: 2018.

3. ČINIOCI USPEŠNOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA U OSNOVNOJ ŠKOLI I PORODICI

3.1. *Kako povisti kvalitet obrazovanja u osnovnoj školi*

Šta je važno da bismo u osnovnoj školi povisili kvalitet obrazovanja i stalno ga unapređivali? Pre svega škola treba da omogući, normalno uz pomoć i saradnju sa drugim zainteresovanim stranama (merodavnim državnim institucijama [8]; roditeljima đaka; lokalnom smopupravom (LS) i preduzećima koje je osnovala LS; obrazovnim, zdravstvenim i privrednim organizacijama na teritoriji LS; organizacijama civilnog društva (OCD) na teritoriji LS, koje imaju dokazane rezultate u oblasti obrazovanja) [6, 9, 10, 11-13]:

- Neprekidnu i adekvatnu obuku nastavnog kadra;
- Unapređeno licenciranje nastavnog kadra;
- Adekvatno i stimulativno nagrađivanje nastavnika;
- Redovno praćenje svih svetskih dostignuća u oblasti osnovnog obrazovanja;
- Adekvatnu infrastrukturu opremljenost škole, posebno u svetlu digitalnog obrazovanja.

Takođe škola treba da stvori takvo radno okruženje, u kojem će:

- Đaci biti posmatrani kao ravnopravni partneri u obrazovnim procesima (najvažnije);
- Nastavnici podsticati igru, autonomiju, ljubav, saradnju, kreativnost, radost i samopouzdanje među đacima [1, 2];
- Nastavnici, po potrebi, praviti individualne planove učenja¹, u skladu sa procenom potreba i očeki-

vanja deteta i njegove porodice, uzimajući u obzir svu decu u razredu, pri čemu se ovi planovi razrađuju u redovnim intervalima i održavaju kao dokumentovane informacije [1, 2].

3.2. *Stvaranje i razvijanje radnih navika kod dece koja su pošla u školu radi uspešnosti u školi*

Ovaj odeljak rada sačinjen je na bazi iskustva autora rada (pretežno prvog autora koji ima dvadesetogodišnje učiteljsko iskustvo, ali i drugog, koji ima solidno iskustvo u oblasti obrazovanja, a pored toga tri unuka u osnovnoj školi, u prvom, drugom i četvrtom razredu) i stavova sadržanih u Lit. [15, 17, 29, 32, 34, 39].

Stvoriti dobru radnu naviku je isto kao steći važnu životnu veštinu. Baš kao i glina, i detetova navika se lako može oblikovati. Deca lako prihvataju navike (bile one dobre ili loše). Kako dete raste, postaje sve teže da promeni stečene navike. Roditelji treba da obezbede da njihovo dete uči i usvaja samo dobre navike i prakse.

Dobre navike odnose se na ponašanje koje je korisno za razvoj i fizičkog i mentalnog zdravlja deteta, a ovo je često povezano sa visokim nivoom samodiscipline i samokontrole. Stečene navike deteta su važne za različite aspekte njegovog sadašnjeg i kasnijeg života.

Značaj dobrih navika. Značaj dobrih navika je veliki, jer navike nekog čoveka definišu njegovu ličnost. Prvi korak ka postizanju uspeha je prihvatanje dobrih navika. Navike koje čovek razvije u mladosti predstavljaju osnovu za njegov rad u budućnosti. Navike u svim aspektima života nam pomažu da vodimo uravnotežen život. One su ključ za srećan život, jer nam pomažu da ostanemo motivisani i podstiču nas da uvek činimo dobro [17].

Kako razviti dobre navike kod dece. Deca uče od svojih roditelja, nastavnika i starijih, i dobre i loše navike. Zato roditelji i nastavnici moraju biti izuzetno oprezni dok podučavaju decu dobrim navikama. Uz dobre smernice i određeno angažovanje roditelja i nastavnika, deca mogu na jednostavan i brz način da prihvate i nauče dobre navike.

Jedan od najboljih načina razvijanja dobrih navika kod dece je lični primer ili ukazivanje na dobre primere.

Decu treba učiti i podsticati da prihvate dobre manire: da koriste zlatne reči (dobar dan, dobro jutro, dobro veče...), da uživaju u fizičkim aktivnostima i da učestvuju u veštinama koje će razviti njihove mentalne sposobnosti poput redovnog čitanja knjiga.

Takođe je važno da podstaknete dete na porodično povezivanje. Dete treba da oseti da je ravnopravan i cenjen član porodice. Porodica bi trebalo da planira

¹ Pojedinačni planovi uključuju [1, 2]: a) opšte i specifične ciljeve i odgovarajuće pokazatelje; b) identifikovanje aktivnosti, strategija i resursa potrebnih đaku za postizanje definisanih ciljeva; c) identifikovanje, obim učešća i odgovornost svih uključenih u sprovođenje pojedinačnih planova (npr. dete, porodica, nastavnici, partneri); d) rok za sprovođenje definisanih aktivnosti; e) identifikacija povezanih rizika i radnje za njihovo rešavanje; f) utvrđivanje intervala evaluacije / pregleda pojedinačnih planova. Škola će uključiti dete i njegovu porodicu u izradu individualnog plana. Rezultati evaluacije i pregleda pojedinačnih planova zadržavaju se kao dokumentovane informacije.

време када ће сви u porodici da se okupe npr. na izletima ili u večernjim šetnjama, što je važno za emocionalnu povezanost članova porodice.

U porodici moraju da se postave i poštuju osnovna pravila. Treba napraviti raspored vremena za pojedine aktivnosti, koje dete i drugi članovi porodice treba da poštuju. Naravno ovo nije lako, pogotovo u porodicama gde su oba roditelja zaposlena i u porodicama sa dvoje ili više dece koja pohađaju osnovnu školu. Ali treba se maksimalno truditi.

Roditelji treba da nagrade dete za lepo ponašanje. To je važno da bi dete bilo motivisano da se tako ponaša u svim situacijama. Dakle, ako su roditelji u dilemi da li da primene štap ili šargarepu, odluka treba uvek da bude: šargarepa.

Roditelji moraju da budu uključeni u sve pore detetovog života, što će im pomoći da razumeju detetove emocije i ponašanje i donose najbolje odluke za dete.

Takođe moraju da budu svesni da će njihovo dete praviti i greške. Važno je da tada roditelji razložno i smireno ukažu detetu na grešku i da ga podstaknu da se uči na svojim greškama. A do grešaka često dolazi kada dete, ali i roditelji, postavljaju nerealne ciljeve. Dakle, postavljeni cilj mora biti realan i dostižan.

Razgovarajte sa detetom, saslušajte svoje dete, jer je to jedini način da razumete njegove dileme i probleme.

Opšte dobre navike za decu. Česta greška koju prave mnogi roditelji je što se usredsrede uglavnom na dobre navike važne za uspeh deteta u školi. Dete treba da stekne i tzv. opšte dobre navike, koje su veoma važne u stvaranju kompletne ličnosti deteta.

Deca nikada nisu premlada da bi vam pomogla u kućnim poslovima. Neka budu uključena u sve svakodnevne kućne aktivnosti. Ovo će im omogućiti da steknu korisne veštine. Pri tom treba paziti da kućni poslovi odgovaraju uzrastu deteta i da ne oduzimaju mnogo vremena. Važno je pri tome voditi računa i o tome šta dete voli da radi, odnosno dati mu mogućnost izbora kućnih poslova (iznošenje smeća, sređivanje sobe...).

Deca treba da se pridržavaju rutine pred spavanje. Po pravilu, treba da odlaze u krevet u određeno vreme i da spavaju najmanje 8 sati. Treba da se naviknu da ustaju rano i da ne odlaze kasno na spavanje, izuzev u posebnim situacijama (rođendani, sportske aktivnosti...).

Decu treba učiti kako da se ponašaju u javnosti, da poštuju pravila bezbednosti u saobraćaju, da ne bacaju smeće gde stignu, da ne crtaju grafiti, da budu pristojna u bilo kojoj prodavnici ili objektu prilikom kupovine, da poštuju starije na ulici...

Deca moraju gajiti naviku svakodnevnog čitanja, što će im pomoći da poboljšaju: veštine komunikacije, rečnik... Ovo je bitno i za njihov uspeh u školi!

Ona treba da imaju džeparac, ali treba ih naučiti da vode evidenciju kako troše novac. Na taj način dete razvija odgovornost prema novcu i uviđa njegovu vrednost, a roditelji imaju uvid na šta dete troši novac. Decu treba učiti kako da upravljaju novcem i da budu odgovorna pri trošenju novca, da ga ne troše impulsivno. Džeparac ne treba trošiti na osnovne potrebe i ne sme da bude sredstvo nagrađivanja ili kažnjavanja. Posebne uspehe deteta treba posebno nagraditi.

Naučiti decu da komuniciraju sa svima (nastavnici, komšije, poznanici, stariji ljudi...) sa poštovanjem. Treba ih učiti da redovno koriste reči, kao što su: molim vas, izvinite, hvala, mogu li da vam pomognem...

Decu treba naučiti da govore istinu i da izbegavaju laži i hvalisanje. Preterano hvalisanje je znak nesigurnosti deteta. Najbolji lek za suzbijanje laganja i hvalisanja su pohvale detetu kadgod uradi nešto dobro i ispravno.

Naučite dete da je odgovorno za svoje postupke. Nemojte da preuzimate odgovornost na sebe za grešku koje je načinilo dete. Razgovarajte sa nim i na tolerantan način mu ukažite gde je pogrešilo i kako da ubuduće ne pravi slične greške.

Decu treba učiti da vole životinje i ptice i da ih ne zlostavljaju. To važi i za životnu sredinu. Treba ih učiti da je čuvaju i ne uništavaju/zagađuju.

Negovanje radnih navika za školske obaveze. Tanka je linija između izrade domaćih zadataka umesto deteta i pomaganja detetu u izradi domaćih zadataka. Iako ovo prvo može da obezbedi dobru ocenu u školi, drugo će doneti dugotrajnije rezultate. Učenici dobijaju domaće zadatke da ih samostalno rešavaju kod kuće koristeći veštine i informacije koje su naučili na času. Na taj način učvršćuju stečeno znanje. Drugim rečima, roditelji pomažu deci time što im što manje pomažu! Međutim, učenicima treba pružiti smernice i podršku kako u školi, tako i kod kuće, jer je učenje maraton koji se stalno trči. Zato je važno da roditelji na neki način budu uključeni u školovanje svog deteta, nenametljivo i, po potrebi, nadgledajući izradu domaćih zadataka, kao što je podjednako važno da ne rade domaće zadatke umesto njega. Na taj način deca maksimalno koriste stečeno znanje, unapređuju ga i obogaćuju svoje iskustvo učenja.

Zato se ne treba bojati neophodne i primerene podrške koju detetu (učeniku) daju i roditelji i nastavnici potrebnu za uspeh u školi. Sledeći saveti mogu da pomognu u tome:

Čitajte mu često, a i ono neka vama čita.

Umesto odgovora, dajte mu uputstvo kako da se reši konkretni zadatak.

Navedite neke slične primere onom koji je u zadatku, kako bi mu pomogli da reši zadatak. Na taj način pomažete njegovo kreativno razmišljanje i donošenje zaključaka.

Zamolite dete da vam objasni kako je došlo do rešenja zadatka. Dete mora biti u stanju da podrži i da se izbori za svoje rešenje. Na taj način dete izgrađuje kreativno i kritičko razmišljanje.

Pre nego što proverite njegovo rešenje, pustite dete da ga još jednom samo proveri i ispravi moguću grešku. To će odviše dete da zadatke rešava ovlaš i „na brzaka“.

Dete mora da uvežbava naučeno. Učeniku nije dovoljno samo ono što je nastavnik predavao i uvežbavao na času. Učenik to mora da ponovi kod kuće. Na taj način, svakodnevnim vežbanjem učenik stiče naviku da utvrdi ono što je naučio u školi, čak i kada to niko od njega ne zahteva.

Dete treba da radi domaći zadatak kada je odmorno i, po pravilu, u određeno vreme. To vreme treba definisati i za prepodnevni rad (npr. odmah posle doručka) i za popodnevni (npr. odmah posle ručka) rad. Domaći zadatak bi trebalo da radi u određenoj prostoriji, u udobnom i mirnom okruženju, bez uređaja koji će mu odvrćati pažnju, kao što su npr. pametni telefon ili televizor. I ne treba detetu „visiti“ nad glavom kada radi domaći zadatak, jer ga to najčešće dekoncentriše. Dete će samo zatražiti pomoć, ako mu je potrebna. Takođe, ne treba ostavljati rešavanje domaćeg zadatka nakon izvršavanja drugih aktivnosti, posebno ne u kasnim satima pred spavanje. Rešavanje domaćeg zadatka je aktivnost koja uvek ima prioritet.

Decu treba naučiti da pravilno koriste vreme i budu tačni.

I još nešto vrlo važno, ako vam je potrebna određena podrška ili savet vezan za učenje vašeg deteta kod kuće, potražite ga kod nastavnika (učitelja) vašeg deteta – ne ustručavajte se. Održavanje stalne komunikacije između škole i roditelja je od neprocenjivog značaja za uspeh vašeg deteta – mladog učenika.

Neki korisni saveti za roditelje [15]. Već je rečeno da je izuzetno važno da roditelji budu u stalnoj vezi sa školom koju pohađa njihovo dete. Npr. roditelji treba da prisustvuju povratku u školu svog deteta na početku školske godine, jer je to odličan način da upoznate nastavnike svog deteta i saznate kakvi su njihovi obrazovni planovi i očekivanja.

Redovno prisustvujte roditeljskim sastancima i, po potrebi, koristite instituciju pojedinačnih i kolektivnih otvorenih vrata, jer na taj način ostvarujete dobru

saradnju sa nastavnicima vašeg deteta. U razgovoru sa nastavnicima dobijate bolji uvid u rad i napredovanje vašeg deteta, kao i uputstva/sugestije kako da detetu pomognete da bolje napreduje.

Upoznajte fizički raspored prostorija školske zgrade, što može da vam **pomogne** da se povežete sa detetom kada razgovarate o školskom danu.

Redovno posećujte WEB stranu škole, jer na njoj možete naći korisne informacije, kao što su: školski kalendar; kontakt podaci za nastavnike škole; predstojeći događaji, kao što su ekskurzije, izleti, posete bioskopu/pozorištu...; datume proveravanja znanja... Mnogi nastavnici imaju i sopstvene WEB strane, na kojima detaljno opisuju domaće zadatke, datume testiranja... Takođe mnogi nastavnici koriste i VIBER aplikaciju, preko koje može da se ostvari dobra komunikacija: NASTAVNIK-RODITELJ. Ovo je posebno važno u kriznim situacijama, kao što je ova pandemija usled virusa COVID-19.

Izuzetno je važno da se roditelji upoznaju sa disciplinskom politikom škole, odnosno kodeksom/pravilima ponašanja učenika u školi. Pravila pokrivaju očekivanja i posledice zbog neispunjavanja očekivanja za stvari poput primerenog ponašanja učenika, pravila oblačenja, upotrebe elektronskih uređaja i prihvatljivog jezika. Takođe, mnoge škole imaju posebne politike o nasilju. Korisno je znati školsku definiciju nasilja, posledice za nasilnike, podršku žrtvama i postupke prijavljivanja nasilja.

3.3. Uloga učitelja/nastavnika u savremenoj osnovnoj školi

Ova tema, zbog njene značajnosti, biće detaljno obrađena u jednom od narednih radova, koje autori ovog rada nameravaju da napišu.

Ovde ćemo samo istaći da je uloga učitelja/nastavnika u tradicionalnoj školi bila pojednostavljena i u suštini svedena na verbalne kontakte sa učenicima i prenošenje znanja, pri čemu se od učenika pre svega očekivala poslušnost.

Pod uticajem najnovijih naučno-tehnoloških promena, menja se i uloga učitelja/nastavnika. Zahvaljujući novim savremenim nastavnim sredstvima i internetu/intranetu, rutinski deo angažovanja učitelja/nastavnika na prenošenju znanja smanjuje se u korist kreativnog i inventivnog odvijanja obrazovnih aktivnosti, u kojima je osnovni cilj učitelja/nastavnika da pomogne učenicima da steknu i razviju moderne tehnike i veštine učenja.

4. OSNOVNA NAČELA DOKTRINA VELIKANA DEČIJEG VASPITANJA I OBRAZOVANJA

Ovu temu ćemo detaljnije obraditi u jednom od naših narednih radova iz oblasti obrazovanja.

Pisaćemo o osnovnim načelima doktrina sledećih velikana dečijeg vaspitanja i obrazovanja: Mariji Montessori [43-48], Lavu Tolstoju [49-52], Žan Žak Rusou [53], Antonu Makarenku [54, 55] i Imanuelu Kantu [56].

Ovde ćemo dati samo osnovne naznake za načela njihovih doktrina, preuzetih iz odgovarajućih članaka u vikipediji.

Marija Montessori je bila veliki pedagog i mnogo je pomogla da se promeni stav u vaspitavanju dece u 20. veku. Poznata je po tome što je formulisala kratke ali upečatljive zapovesti za roditelje. One su sažete, ali su prepune mudrosti [43]. Savetujemo roditeljima da ih pročitaju barem jednom godišnje.

Lav Nikolajevič Tolstoj poznat je i kao pedagoški entuzijasta, najviše poznat po svom neobičnom radu u Jasnoj Poljani, kojim pozitivno utiče na nove pedagoške koncepcije. Pedagoški pogledi Tolstoja javljaju se kao protest i optužba protiv tadašnjeg birokratskog obrazovnog i vaspitnog sistema i protiv „prinudne škole“, kako naziva škole na Zapadu. Njegovo zalaganje usmereno je ka školi koja će motivisati decu za većim znanjem, koja će razvijati ljubav prema životu, odnosno pristalica je teorije slobodnog vaspitanja [49].

Žan Žak Ruso je 1762. godine objavio pedagoški roman „Emil ili o vaspitanju“, u kojem je ukazao na važne roditeljske dužnosti i predstavio osnovne pedagoške metode, neophodne u pravilnom odgajanju budućih građana [53].

Anton Makarenko definiše pedagogiju kao praktično korisnu nauku, koja podrazumeva da se pojavljuju određene zakonitosti između ciljeva, sredstava i rezultata vaspitanja. Makarenko je smatrao rad osnovnim sredstvom intelektualnog i moralnog razvoja: svoj deci treba dodeliti zadatke koji zahtevaju rad i treba ih usmeravati na odgovornost kako bi saznali ograničenja njihovih individualnih prava i privilegija. Naglasio je značaj važnosti odgajanja dece u kući i dao mnoge dragocene instrukcije u ovoj oblasti [54].

Imanuel Kant je značajan za pedagogiju, po tome, što je smatrao da čovek poseduje mnoge skrivene sposobnosti, koje se tek putem vaspitanja razvijaju i dolaze do punog izražaja. Vaspitanju je pridavao veliki značaj. Kant navodi misao, da je čovek samo ono što od njega učini vaspitanje.

Ukoliko vaspitanje ne pokaže dobre rezultate, onda razloge treba tražiti među vaspitačima, koji su često gori od onih koje treba vaspitavati. Čoveku je potrebno kako vaspitanje tako i obrazovanje. Obrazovanje sadrži u sebi nastavu. Nastava je pozitivni deo vaspitanja. Kod nastave treba spojiti ono što se zna sa onim što se može uraditi [56].

5. NEKE DOBRE PRAKSE U OBRAZOVANJU U OSNOVNOJ ŠKOLI

Ovaj odeljak rada napisala je prvi autor rada na osnovu dobrih praksi koje je realizovala i koje planira da realizuje u Osnovnoj školi „Slobodan Bajić Paja“ Pećinci.

I dobra praksa

Aktivnosti trčanja, plesanja (dečija zumba odgovara rasporedu sa razmacima od dva metra pa i više), preskakanje vijače u ovim KJ čizmama je nešto novo, što može odlično da nam posluži u ovim uslovima pojačanih zdravstvenih mera na časovima fizičkog i zdravstvenog vaspitanja. Inače se koristilo u fizioterapeutske svrhe kod povreda zglobova jer ublažava pritisak na njih tokom ovih aktivnosti (slike 1 i 2, videti na: https://www.facebook.com/kangooclubserbia/?tn-str=k*F&redirect=false)

Slika 1 - Kangoo Jumps (KJ) sport

Slika 2 - KJ čizme

II dobra praksa

3D štampa za decu. Obuka dece za korišćenje mini 3D štampača pri čemu razvijaju i preduzetničke veštine osmišljavanjem i 3D štampanjem figurica i raznih drugih predmeta koje mogu da prodaju ili razmenjuju na Jesenjem vašaru u okviru Dečije nedelje ili na Tomboli (videti na: https://www.youtube.com/watch?v=cdI9Un-wHd4&feature=youtu.be&fbclid=IwAR2i-OZJ4Gy5do8Y5ZYqIPj6dmdIKvKqyEM3_lv6hKnLJAmkg7j7iIxdG1ts; <https://3dmarket.rs/shop/snizenje/-letnje-snizenje/creality-cr100/>)

III dobra praksa

PROJEKAT: Tombola

Cilj projekta: Upoznavanje učenika sa pravima žena, sticanjem tih prava, borbom za prava žena i nastankom praznika 8. mart Dan žena. Pravljenje čestitki i

poklona za mame, crtanje mama i izlaganje radova na panou.

Izvođenje priredbe za Dan žena – recitovanje, izvođenje skečeva, ples, kolo, pevanje, gluma, igranje. Razvoj osećaja za preduzetništvo – organizacija tombola - sakupljanje učeničkog dinara, saradnja s roditeljima koji kupuju robu, blokove s brojevima za izvlačenje, angažuju sponzore, dele međusobno zaduženja...

Unapređenje saradnje s lokalnom sredinom i zajednicom - donatori, sponzori tombola. Humanitarna akcija – sva zarada od tombola se usmerava našoj radnici škole, koja boluje od karcinoma.

Operacionalizovani ishodi:

Srpski jezik

- Učenici čitali i slušali o borbi za prava žena.
- Učenici diskutovali o ljudskim pravima i u okviru njih o ljudskim pravima žena.
- Učenici razvijaju govornu kulturu.
- Pišu čestitke.
- Izražajno čitaju, recituju, izvode skečeve, glume.

Likovna kultura

- Učenici preoblikuju materijale praveći čestitke i poklone.
- Učenici koriste materijal i pribor u skladu sa instrukcijama.
- Učenici crtaju i slikaju mame.

Svet oko nas

- Učenici proširivali svoja znanja čitali o borbi za ljudska prava i borbi za ljudska prava žena.

Građansko vaspitanje

- Učenik sarađuje i preuzima različite uloge u grupi; Razvoj preduzetništva, organizacionih sposobnosti, svesti o značaju lokalne zajednice i društva u celini i čoveka kao društvenog bića.
- Sa drugim učenicima doprinosi promociji akcije, sarađuje i sa učenicima 3. i 4. razreda.
- Saznaje i shvata značaj i ulogu žene u čovečanstvu.

Fizičko vaspitanje

- Igra kolo.
- Pleše.

Muzička kultura

- Peva.
- Igra i peva.

Engleski jezik

- Recituju pesme za mame na engleskom jeziku.
- Verska nastava
- Veroučitelj je sa đacima birao recitacije za mame za priredbu i diskutovao o značaju uloge žene u društvu.

Produkti: Pano sa likovnim radovima mama. Čestitke i pokloni za mame. Pokloni za izvlačenje na tomboli.

Uloga IKT: Učenici koriste informacione tehnologije za istraživanje o nastanku praznika, odluku o izgledu čestitki, izboru poklona koji će da prave, telefone za fotografisanje produkta, medije za realizaciju priredbe - blutut zvučnik, projektor, laptop.

Prezentacija projekta:

- Sajt škole
- Roditelji, pp služba, direktorka škole i kolege pozvani da dođu i pogledaju rezultat projekta.

Trajanje projekta: 4 časa

Resursi: papiri, bojice, kolaž papir, ukrasni papir, materijali za izradu poklona, karton, dekoracije za čestitke, knjige, enciklopedije, lap top, telefoni (fotoaparati), projektor.

Aktivnosti i način prezentacije

Aktivnosti učenika:

- Čitaju i traže informacije o nastanku praznika 8. mart.
- Biraju izgled čestitke i vrstu poklona i materijal za izradu poklona.
- Pripremaju potreban materijal za čestitke i poklone.
- Boje, crtaju, seku, lepe, preoblikuju, ispisuju čestitke, prave poklone.
- Fotografišu krajnje produkte.

Aktivnosti nastavnika:

- U saradnji sa učenicima smišlja naziv projekta.
- Usmerava učenike, savetuje, podstiče, organizuje, pomaže.
- U saradnji sa učenicima uređuje pano sa likovnim radovima.
- Sarađuje sa roditeljima i lokalnom zajednicom.
- Prikuplja fotografije i piše članak za školski sajt.

Uključivanje okruženja u projekat

Uloga roditelja

- Da pomognu deci kod kuće u istraživanju, ukoliko je neki tekst pisan na latinici.
- Da obezbede učenički dinar.
- Da obezbede materijal za izradu čestitki.
- Da se dogovore oko zaduženja za organizaciju tombola.
- Kupuju poklone za izvlačenje na tomboli.
- Kontaktiraju sponzore i donatore tombola.
- Da obezbede prevoz poklona (nagrada) za tombolu - dopremanje i skladištenje.
- Kupuju blokčiće sa brojevima za izvlačenje, ispisuju ih i prodaju.

- Vode tombolu - izvlače i govore brojeve, dele nagrade...
- Da posete i pogledaju produkte našeg projekta. Uloga lokalne zajednice
- Doniraju nagrade za tombolu.
- Doniraju posluženje za učesnike tombole i đake.
- Resursi
- Saradnja sa nastavnicima informatike oko postavljanja teksta i fotografija na sajt škole.
- Saradnja sa nastavnicom engleskog jezika, veroučiteljem i učiteljicom 4. razreda.

Projektne aktivnosti

1. Čas

Korelacija sa predmetima: Srpski jezik, Likovna kultura, Svet oko nas, Muzička kultura

Učesnici: učenici, nastavnici

- Najava projekta. Upoznavanje učenika sa pravima žena, sticanjem tih prava, borbom za prava žena i nastankom praznika 8. mart DAN ŽENA. (IKT-laptop, projektor, internet, fotografije, video klipovi).
- Planiramo, biramo, osmišljavamo izradu čestitki i poklona za mame, bake...i priredbu za Dan žena.
- Čitamo pesme, biramo recitacije, skečeve za priredbu.
- Biramo i pevamo pesme za priredbu.
- Biramo kolo i ples za priredbu.
- Smišljamo i zapisujemo tekst čestitke.

Projektne aktivnosti

2. Čas

Korelacija sa predmetima: Likovna kultura, Srpski jezik, Muzička kultura

Učesnici: učenici, nastavnici

Za današnji čas, učenici su imali zadatak da donesu materijal za izradu čestitki i poklona. Izrada čestitki i poklona i ispisivanje čestitki za 8. mart. Učenici recituju, izvode skečeve, pevaju, plešu, igraju kolo, fotografiju.

Projektne aktivnosti

3. Čas

Korelacija sa predmetima: Srpski jezik, Likovna kultura, Muzička kultura

Učesnici: učenici, nastavnici

- Nastavlja se sa izradom čestitki i poklona i ispisivanje čestitki za 8. mart. Učenici recituju, izvode skečeve, pevaju, plešu, igraju kolo, fotografiju.

Projektne aktivnosti

4. Čas

Korelacija sa predmetima: Likovna kultura, Srpski jezik, Muzička kultura

Učesnici: učenici, nastavnici, roditelji

- Učenici završavaju izradu poklona koje će na kraju priredbe uz čestitku pokloniti mamama.

- Proba priredbe.

- Sastanak roditelja koji se dogovaraju, dele zaduženja i organizuju tombolu.

Prezentacija projekta

- Priredba

- Tombola

Promocija projekta

Sajt škole

Tombola koja se više od 50 godina realizuje od strane učitelja, roditelja, lokalne zajednice, mnogih sponzora... Izvučeno je i podeljeno oko 360 nagrada, a zarađena sredstva ove godine se usmeravaju humanitarnom akcijom našoj radnici škole.

*Tri zanimljive i kreativne ideje koje mogu da se koriste za nastavu u okviru više predmeta i tema:

1. Didaktička igračka, koju možete videti na ovom snimku: <https://www.facebook.com/citanje/videos/21-00367766872254/>, a koju je osmislila vaspitačica Milena Jovanović, veoma je pogodna za realizaciju nastave srpskog jezika, grupni rad, rad u paru (slušanje, čitanje, prepričavanje, izmišljanje novih početaka, završetaka, nastavljanje priča, ilustrovanje, pravljenje stripa, itd.), kao i za predmete građansko vaspitanje, cos, svet oko nas, matematika, muzička kultura, likovna kultura itd. Velika je mogućnost primene ove didaktičke igracke u okviru mnogih nastavnih predmeta i tema, naročito za grupni rad, gde radove grupa objedinjujemo putem ove igracke. Npr. ako je u okviru neke teme iz književnosti svaka grupa imala da na jednom listu ilustruje i napiše svoj deo celine, radove grupa objedinimo tako što ih zalepimo jedan za drugi uvijemo u rolnu, montiramo u igračku, a zatim svaka grupa prezentuje svoj rad.

2. Muzej iluzija, iluzije i primena u nastavi - tokom obrade pisanog slova f, čitanja i prepisivanja teksta – Film - iz Bukvara, đaci su gledali i film VOZ, rekavši im da je to bio prvi film na svetu i da su se ljudi uplašili i razbežali misleći da će ih pregaziti voz. Jedna učenica je skočila i rekla da ide u Muzej iluzija i da će tamo slaviti rođendan. Pregledali smo sajt ovog Muzeja i upoznali se sa raznim iluzijama što nas je odvelo do daljeg istraživanja i traženja slika optičkih iluzija na internetu. Tako sam došla na ideju da ove optičke iluzije na slikama možemo da koristimo i u nastavi likovne kulture, matematike, srpskog jezika, muzičke kulture, sveta oko nas, tokom priredbi za scenografiju, itd.

Takođe sam došla na ideju da škola koja ima mogućnosti, napravi mini muzej iluzija sa prostorijama oslikanim tako da npr. u Ames sobi imamo utisak da u jednom uglu sobe stoji gorostas, u drugom patuljak, Antigravitaciona soba, Obrnuta soba itd, ili makar u

delu hola škole postavi postere sa slikama raznih optičkih varki, holograme, stare gramofone (koje svaka škola ima a prevaziđeni su za reprodukciju) na kojima su šare i koje u pokretu stvaraju različite hipnotičke iluzije, kaleidoskop i slično: (<https://www.muzejiluzija.rs/eksponati/>)

U okviru projekta: Tombola

Ideja je da se od cveta ruže napravi: vodica, slatko i ratluk: Tokom časa srpskog jezika na kojem smo utvrđivali čitanje i pisanje, poslednji zadatak je bio da učenici napišu nekoliko rečenica o cvetu. Objašnjavajući im šta sve mogu da napisu o cvetu (boja, veličina, stablo, list, trnje, miris, mesto na kome raste...) došli smo i do upotrebe. Tako smo došli i do ružinog cveta, pa sam se setila da postoji i slatko od ruže i ružina vodica, a deca su se setila ratluka od ruže. Pronašli smo na Internetu recept za pravljenje ružine vodice. Zapisali su ga u svesku. Dogovorili smo se da za 8. mart napravimo ružinu vodicu i oslikamo ambalažu za nju. Podelićemo ih mamama kao osmomartovski poklon. Takođe ćemo ih upotrebiti za našu osmomartovsku tombolu koja je omiljena i u Prhovu, a i šire. S roditeljima ću se dogovoriti da ako su u mogućnosti i žele, da naprave i slatko od ruža i ratluk od ruža za tombolu:

<https://www.recepti.com/kuvar/zimnica/17067-slatko-od-ruza>

<https://lepaisrecna.rs/Lepota-i-stil/Lepota/a16628/-KAKO-DA-NAPRAVITE-RUZINU-VODICU-tur-ski-recept-za-mocnu-vodu-koja-pegla-bore-i-stiti-od-virusa-VIDEO.html>

<https://www.bastabalkana.com/2017/03/domaci-ratluk-od-ruze-manastirski-recept/>

4. ZAKLJUČAK

Obrazovanje nije samo osnovno ljudsko pravo, već i temeljni deo društva, tako da je obezbeđenje kvaliteta obrazovanja jedna od osnovnih dužnosti države. Iako ne mogu garantovati ishode, obrazovne organizacije mogu mnogo da učine na stimulaciji učenja i na obezbeđenju potrebnog kvaliteta obrazovanja, koji od njih očekuju sve zainteresovane strane, pre svega učenici/studenti i njihovi roditelji.

Kao što je rečeno, obrazovanje u osnovnim školama je temelj ukupnog obrazovanja koje neko stekne u životu.

U osnovnim školama u današnje vreme najveći problem nastavnicima je osamostaljivanje đaka, jer bez toga nema napretka u učenju i radu. Jedino uspešna saradnja porodice i škole može da doprinese tome, jer u našim porodicama u kojima su roditelji prezauzeti i pre zaposleni ne posvećuje se dovoljno vremena deci – đacima u osnovnoj školi. Ta aktivnost – osamostaljivanje đaka u učenju i radu – zahteva od roditelja

veliku posvećenost i strpljenje. U nedostatku toga, oni radije pribegavaju „lakšem rešenju“ da urade domaće zadatke umesto deteta. Idu linijom manjeg otpora jer im je to brže i manje naporno.

Zato je saradnja roditelja sa školom od ključnog značaja. Škola treba da edukuje i roditelje, jer proces vaspitanja i učenja traje ceo život. Edukacija roditelja je postala preko potrebna, posebno danas u eri digitalizacije nastave. Nastavnici (prosvetni radnici) upućuju roditelje kroz kraća predavanja i obuke u korišćenje elektronskog dnevnika, registrovanje na WEB stranu škole i drugo. Isto važi i za korišćenje platformi za onlajn nastavu (Majrosoft tims platforma, Gugl učionice i dr).

Pored ovih tehničkih stvari, još su bitnije one koje utiču na psihološki aspekt odnosa roditelja i dece u procesu vaspitanja, osamostaljivanja, obrazovanja, etike. Sa sticanjem radnih navika treba početi još u ranom detinjstvu, prvenstveno ličnim primerom, jer deca uvek oponašaju roditelje i starije oko sebe. Kant je rekao da dete treba navikavati da radi, a Ruso da njegov Emil treba da radi kao seljak, a da misli kao filozof. Prve i najvažnije radne, higijenske, kulturne i druge navike stiču se u porodici: vežbanjem, radom, obavezama.

Radeći u seoskim školama (prvi autor rada), već više od 20 godina, uočila sam da na selu deca od malena počinju da rade pomažući svojim roditeljima u obavljanju lakših poslova u seoskom domaćinstvu.

Za uspešno sticanje radnih navika, vaspitanje, obrazovanje i stvaranje dobrog čoveka, što je ideal kojem treba težiti, važno je da porodica bude dobro organizovana tako da svaki član doprinosi obavljanjem nekih poslova. Deca mogu da učestvuju u: postavljanju stola, pranju posuđa, hranjenju živine, itd.

U porodici treba da steknu osnovne higijenske navike: umivanje, pranje zuba, održavanje higijene tela, pranje ruku pre i posle jela (a sada u toku trajanja pandemije uvek kada isprljaju ruke), spremanje svoje sobe, nameštanje kreveta, čišćenje svoje obuće, vezivanje pertli itd. Detetu treba pomoći u radu samo kada ono to samo zatraži, jer deca vole kada odrasli poštuju njihov samostalan napor i trud tokom obavljanja poslova.

Navika učenja se stiče u porodici pri čemu detetu treba obezbediti sopstveni prostor u stanu za učenje, jer važno je da se učenje obavlja u isto vreme i na istom mestu. Svaki zadatak je lakše odraditi kroz igru pa je najbolje i najlakše detetu kroz igru usadivati radne navike. Svako dete ima svoj ritam i u skladu s njim treba odrediti njegovo vreme za učenje.

LITERATURA

- [1] ISO. ISO 21001:2018-Educational organizations – Management systems for educational organizations – Requirements with guidance for use, May 2018, ISO, Geneva, Switzerland.
- [2] ISS. SRPS ISO 21001:2018-Obrazovne organizacije – Sistem menadžmenta za obrazovne organizacije – Zahtevi sa uputstvom zakorišćenje, 30.11.2018, ISS, Beograd, Srbija.
- [3] ISO. Educational organization management systems – Briefing Notes, May 2018, ISO, Geneva, Switzerland.
- [4] Lachapelle E, Aliu F, Emini E et al. *ISO 21001:2018 WHITEPAPER*, PECB MS, Canada, 19 p., 22.08.2018.
- [5] Wibisono E, The new management system ISO 21001:2018: What and why educational organizations should adopt it, in Proc. *International Seminar on Industrial Engineering and Management*, Makassar, Indonesia, November 2018.
- [6] Shevchenko V. Improvement of management of educational organizations on the basis of application of international standards for achievement of the UN Sustainable Development Goals, PPT presentation, United Nations Economic Commission for Europe–UNECE, 27.11.2019, [Internet], Dostupno na: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/trade/wp6/documents/2019/21pm_10_Vladimir_Shevchenko.pdf
- [7] ISO. ISO 22320:2018–Security and resilience – Emergency management – Guidelines for incident management (Bezbednost i otpornost – Menadžment vanrednim situacijama – Smernice za odgovor na incident), November 2018, ISO, Geneva, Switzerland.
- [8] Mitrović R (Editor). *Strategy for education development in Serbia 2020*, 265 p., The Ministry of Education, Science and Technological development of the Republic of Serbia, Belgrade 2012.
- [9] Pendić Z, Ivanek R, Gogić S, Đapović A. Zahtevi sistema kvaliteta i principi TQM-a – Put do modernog sistema obrazovanja, *Kvalitet*, Godina X, No. 1-2, str. 36-38, 2000.
- [10] Pendić Z, Majstorović V, Jakovljević B, Pastuović N, Pendić R. Menadžment kvalitetom - osnovni zahtev za uspešnu tranziciju naše privrede, *Tehnika*, Vol. 6, br. 1, str.11-22, 2006.
- [11] The Attractiveness of the Teaching Profession in Europe, Vol.1, 84 p, European Union, 2013, [Internet], Dostupno na: https://ec.europa.eu/assets/eac/education/library/study/2013/teaching-profession1_en.pdf
- [12] The Attractiveness of the Teaching Profession in Europe, Vol.2, 400 p., European Union, 2013.
- [13] Teaching skills to children: different approaches - Suitable for 1-8 years, [Internet], Dostupno na: <https://raisingchildren.net.au/preschoolers/behaviour/behaviour-management-tips-tools/teaching-skills>
- [14] Ten Tips for Your Child's Success in School, [Internet], Dostupno na: <https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/gradeschool/school/-Pages/Ten-Tips-for-Your-Childs-Success-in-School.aspx>
- [15] 10 Ways to Help Your Child Succeed in Elementary School, [Internet], Dostupno na: <https://kidshealth.org/en/parents/school-help-elementary.html>
- [16] 12 Habits Of Successful Students: Turn Small Actions Into Big Wins In 2018, [Internet], Dostupno na: <https://ectutoring.com/habits-of-successful-students>
- [17] 30 Good Habits for Kids, [Internet], Dostupno na: <https://www.cuemath.com/learn/good-habits-for-kids/>
- [18] Creating Effective Teaching and Learning Environments, First Results from TALIS (Teaching And Learning International Survey), 310 p., OECD 2009, [Internet], Dostupno na: <http://www.oecd.org/education/school/43023606.pdf>
- [19] Developing Good Personal Hygiene Practices in Children, March 14, 2019, [Internet], Dostupno na: <https://www.ivyprep.org/good-personal-hygiene/>
- [20] Mead S. How Do Children Learn Through Play? [Internet], Dostupno na: <https://www.whitbyschool.org/passionforlearning/how-do-children-learn-through-play>
- [21] How to Create Healthy Homework and Study Habits With Your Kids, September 19, 2017, [Internet], Dostupno na: <https://www.familiesfirstindiana.org/how-to-create-healthy-homework-and-study-habits-with-your-kids>
- [22] Motivating Children To Do Their Best: Tips For Unmotivated Learners, Feb 27, 2018, [Internet], Dostupno na: <https://gradelearning.com/motivate-kids-do-well-school/>
- [23] Learning through play, WIKIPEDIA, [Internet], Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Learning_through_play
- [24] Rojas N. The Importance of Teaching Your Kids Job Skills, [Internet], Dostupno na: <https://www.skillsyouneed.com/rhubarb/teach-kids-job-skills.html>

- [25] Bhandarkar S. The Ultimate Guide For Helping Your Kids Create a Habit. Any Habit. [Internet], Dostupno na: <https://afineparent.com/habits/how-to-create-a-habit.html>
- [26] The Importance Of Developing Good Habits In Elementary School, May 18, 2017, [Internet], Dostupno na: <https://www.piptree.com.au/importance-developing-good-habits-elementary-school/>
- [27] Kohl III HW III, Cook HD, Editors. *Educating the Student Body: Taking Physical Activity and Physical Education to School*, 502 p., Institute of Medicine 2013, Washington, DC.
- [28] Kako da dete stekne radne navike, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/kako-da-dete-stekne-radne-navike/>
- [29] Podela kućnih poslova po uzrastu: Stvorite radne navike kod dece, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/podela-kucnih-poslova-po-uzrastu-stvorite-radne-navike-kod-dece/>
- [30] Igramo se i učimo, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/category/igramo-se-i-ucimo/>
- [31] Učenje kroz igru, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/ucenje-kroz-igru/>
- [32] Kako da dete stvori radne navike kroz igru, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/kako-da-dete-stvori-radne-navike-kroz-igru/>
- [33] Kako razvijati radne navike kod dece, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/kako-razvijati-radne-navike-kod-dece/>
- [34] Polazak u školu i razvijanje radnih navika, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/polazak-u-skolu-i-razvijanje-radnih-navika/?lng=lat&script=lat>
- [35] Razvijanje radnih i higijenskih navika! [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/razvijanje-radnih-higijenskih-navika/>
- [36] Prednosti dece sa razvijenim radnim navikama, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/staje-vazno-za-razvijanje-radnih-navika/>
- [37] 10 saveta kako motivisati dete za učenje, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/10-saveta-kako-motivisati-dete-za-ucenje/>
- [38] Upotreba nagrade i kazne u vaspitavanju dece, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/upotreba-nagrade-i-kazne-u-vaspitavanju-dece/>
- [39] [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/radovi-nasih-kolega-kako-da-naucimo-decu-ucenike-da-pozitivno-razmisljaju/>
- [40] Pet odličnih načina za podsticanje motivacije u učionici, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/pet-odlicnih-nacina-za-podsticanje-motivacije-u-ucionici/>
- [41] Obrazovni sistem je zastareo, deci treba drugačiji pristup, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/obrazovni-sistem-je-zastareo-deci-treba-drugaciji-pristup/>
- [42] Vežbanje detetove pažnje, [Internet], Dostupno na: <https://zelenaucionica.com/vezbanje-detetove-paznje/?script=lat>
- [43] 19 zapovesti Marije Montessori koje će vam pomoći da postanete bolji roditelj, [Internet], Dostupno na: <https://www.family.rs/index.php/vase-dete/roditeljstvo/19-zapovesti-marije-montessori-koje-ce-vam-pomoci-da-postanete-bolji-roditelj>
- [44] Metode Marije Montessori: Pustite decu da nauče sama, 30.10.2019, [Internet], Dostupno na: <https://www.bebologija.rs/razno/metode-vaspitanja-marije-montessori-pustite-decu-da-nauce-sama.html>
- [45] Uspešno vaspitanje: 7 pravila Marije Montessori koja će vam pomoći da budete bolji roditelj, [Internet], Dostupno na: <https://www.yumama.com/dete/vaspitanje/20310-uspesno-vaspitanje-7-pravila-marije-montessori-koja-ce-vam-pomoci.html>
- [46] Марија Монтесори, Википедиа, [Internet], Dostupno na: https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%81%D0%BE%D1%80%D0%B8
- [47] Ko je Marija Montessori? Aug 31, 2019, [Internet], Dostupno na: <https://www.montesorivolim.rs/marija-montessori/>
- [48] Montessori metoda – suština u kreiranju ličnosti deteta, avgust 15, 2016, [Internet], Dostupno na: <https://samoobrazovanje.rs/montessori-metoda/>
- [49] Лав Толстой, Википедиа, [Internet], Dostupno na: https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B0%D0%B2_%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%98
- [50] Rakočević B, Pedagoška aktivnost Lava Tolstoja, 16.11.2015, [Internet], Dostupno na: <http://www.mojenovosti.com/lat/index.php?option=novosti&idnovost=116389#.X20csZVqbiU>
- [51] Nikolić J, Lav Nikolajević Tolstoj – Učitelj iz Jasne Poljane, [Internet], Dostupno na: <https://www.portallmadi.com/lav-nikolajevic-tolstoj-ucitelj-iz-jasne-poljane/>
- [52] Lav Nikolajević Tolstoj – „Što s manjim primoravanjem deca uče, tim je metod bolji...”, 09.04.2018, [Internet], Dostupno na: <https://www.oplus.org.rs/lav-nikolajevic-tolstoj-sto-s-manjim-primoravanjem-deca-uce-tim-je-metod-bolji/>

- [53] Жан Жак Русо, ВИКИПЕДИЈА, [Internet], Dostupno na: https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B0%D0%BD_%D0%96%D0%B0%D0%BA_%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%BE
- [54] Антон Макаренко, ВИКИПЕДИЈА, [Internet], Dostupno na: https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE
- [55] Halvorsen T, Key Pedagogic Thinkers Anton Makarenko, *Journal of Pedagogic Development*, Vol. 4, Issue 2 - July 2014, [Internet], Dostupno na: <https://www.beds.ac.uk/jpd/volume-4-issue-2/key-pedagogic-thinkers-anton-makarenko/>
- [56] Имануел Кант, ВИКИПЕДИЈА, [Internet], Dostupno na: https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%98%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%83%D0%B5%D0%BB_%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D1%82

SUMMARY

TOWARDS INNOVATIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION IN PRIMARY SCHOOLS

One of the most important human rights is the right to quality education for all. It is embedded in the foundations of the UNESCO mission and is contained in the Universal Declaration of Human Rights of 1948 and many other international human rights instruments. It is embedded in the foundations of the UNESCO mission and is contained in the United Nations Universal Declaration of Human Rights of December 10, 1948 and many other international human rights instruments. The United Nations has defined priorities for the development of human civilization until 2030 in the form of 17 goals of sustainable development goals. Education is the fourth element of this set of goals, because it is an indisputable fact that only an educated society is capable of solving problems aimed at achieving all goals. Primary education that children receive in primary schools is especially important, because the success of the entire system of formal and non-formal education in one country largely depends on the quality of this education. It is also the beginning of a marathon of lifelong learning. We must not forget that this education largely depends on the quality of preschool education of children and the involvement of their parents in the process of early stages of education. The paper will include our vision of innovative and sustainable education in primary schools, as well as proposals for continuous improvement of the quality of this education in accordance with the requirements of relevant international standards and accepted world, but also our experience in primary education.

Key words: primary education, primary schools, pupils, teachers, parents